

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՐԱԿԵՆՏՐ

**ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ.
21-րդ դարի մարտահրավերներ
և հնարավորություններ**

**DEVELOPMENT OF ECONOMY AND SOCIETY:
Challenges and Opportunities of 21st Century**

**РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ И ОБЩЕСТВА:
ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ 21-ого века**

ՀՊՏՀ 27-ՐԴ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

2017 թ., նոյեմբերի 22-24

Երևան 2018

ՀՏԴ 330:06
ԳՄԴ 65
Տ 778

Հրատարակվում է
ՀՊՏՀ գիտական խորհրդի որոշմամբ

Խմբագրական խորհրդի նախագահ՝

ԿՈՐՅՈՒՆ ԱԹՈՅԱՆ

ՀՊՏՀ ռեկտոր, Կ.գ.դ., պրոֆեսոր

Խմբագրական խորհուրդ՝

- ԴԻԱՆԱ ԳԱԼՈՅԱՆ** - ՀՊՏՀ միջազգային տնտեսական հարաբերությունների ամբիոնի վարիչ, Կ.գ.դ., դոցենտ
- ՍՈՒՐԵՆ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ** - ՀՊՏՀ բնօգտագործման տնտեսագիտության ամբիոնի վարիչ, Կ.գ.դ., պրոֆեսոր
- ԱՇՈՏ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ** - ՀՊՏՀ հաշվապահական հաշվառման և աուդիտի ֆակուլտետի դեկան, Կ.գ.դ., պրոֆեսոր
- ԽՈՐԵՆ ՄԻՒԹԱՐՅԱՆ** - ՀՊՏՀ գիտության և ասպիրանտուրայի բաժնի պետ, Կ.գ.թ., դոցենտ
- ԱՇՈՏ ՍԱԼԼԱԶԱՐՅԱՆ** - ՀՊՏՀ ֆինանսների ամբիոնի վարիչ, Կ.գ.դ., պրոֆեսոր
- ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆ** - ՀՊՏՀ տնտես. ինֆորմ. և տեղեկ. համակ. ամբիոնի վարիչ, Կ.գ.դ., պրոֆեսոր
- ՅՈՒՐԻ ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ** - ՀՊՏՀ կառավարման ամբիոնի վարիչ, ՀՀ ԳԱԱ ակադ., Կ.գ.դ., պրոֆեսոր
- ԳԱԳԻԿ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ** - ՀՊՏՀ պրոռեկտոր, Կ.գ.դ., պրոֆեսոր

ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ. 21-րդ դարի մարտահրավերներ և
Տ 778 հնարավորություններ: ՀՊՏՀ 27-րդ գիտաժողովի նյութեր / ՀՊՏՀ: - Եր.: Տնտեսագետ,
2018, 780 էջ:

ՀՏԴ 330:06
ԳՄԴ 65

ISBN 978-9939-61-177-8

© «Տնտեսագետ» հրատարակչություն, 2018 թ.

ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔ

Գիտաժողովի հարգելի՛ մասնակիցներ,

շնորհավորում եմ բոլորիս Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի 27-րդ գիտաժողովի բացման առթիվ և ցանկանում եմ շնորհակալություն հայտնել գիտաժողովի բոլոր մասնակիցներին, ովքեր հեղափոխություն են ցուցաբերել տնտեսության և հասարակության զարգացմանն առնչվող հրապարակապ հարցերի նկատմամբ:

Մեր համալսարանի տարեկան գիտաժողովները գեղեցիկ ավանդույթ են դարձել, բայց ես ուրախությամբ եմ նշում, որ դրանց կողքին այսօր առկա են մեր համալսարանի գիտական գործունեությունն արտացոլող այլ ձևաչափեր նույնպես: Հպարտությամբ եմ նշում, որ հեղափոխական համալսարան դառնալու և մեր պետության տնտեսական կյանքին մասնագիտական մասնակցություն ունենալու իմ տեսլականը կամաց-կամաց կյանքի է կոչվում: Համալսարանի «Ամբերդ» հեղափոխական կենտրոնի գործունեությունն այսօր տալիս է նշանակալի արդյունքներ. այսօրեղ ոչ միայն իրականացվում են հանրապետության տնտեսական արդիական հիմնախնդիրների վերաբերյալ հեղափոխություններ, այլև կենտրոնի աշխատակիցները բուհի դասախոսական կազմի ներկայացուցիչների հետ, որպես փորձագետներ, հանդես են գալիս համապետական քննարկումներում:

Մինչ տարեկան գիտաժողովի կազմակերպումը գիտական սեմինարների ձևաչափերով հանդես եկան մեր ամբիոնները՝ շնորհանդեսներով ներկայացնելով իրենց ուսումնասիրության առանցքում առկա թեմաները: Այս ուսումնական տարվանից տրվեց գիտաուսումնական լաբորատորիաների մեկնարկը, ինչը գիտական դրամաշնորհներ, գիտաուսումնական խմբեր և գիտահեղափոխական կյանքի աշխուժացմանը միտված այլ ձևաչափեր ներդնելու մեր մոտեցումների հրաշալի շարունակությունն է:

Համալսարանի տարեկան գիտաժողովը ես հատկապես կարևորում եմ ակնկալիքով, որ այն պետք է վեր հանի մեր հավաքական գիտական ներուժը, ցույց տա համալսարանում գիտական կյանքի որակական փոփոխությունը և դառնա հեղափոխ գործունեության յուրօրինակ ուղենիշ: Այս գիտաժողովի հիմքում տնտեսության և հասարակության զարգացման հարցերն են, որոնք ի ցույց են դնում մեր դարաշրջանի մարտահրավերներն ու հնարավորությունները: Իսկապես, սրանք այնքան փոխկապակցված և կարևոր հարցեր են, որոնք չպետք է անտարբեր թողնեն տնտեսագետներին, չէ՞ որ չի կարող լինել հասարակական զարգացման որևէ մակարդակ՝ առանց կենսունակ տնտեսության:

Հուսով եմ, որ գիտաժողովը՝ իր բաժանմունքներով և կլոր սեղաններով, հնարավորություն կտա մասնագետներին ներկայացնելու իրենց մոտեցումները, բացահայտելու գիտաժողովի խորագրում արտացոլված թեման՝ իր բոլոր շերտերով և նրբություններով: Այնպես որ, արգասաբեր և աշխույժ աշխատանք եմ մատչում Ձեզ:

Շնորհակալ եմ ուշադրության համար:

ԿՈՐՅՈՒՆ ԱԹՅԱՆ
ՀՊՏՀ ռեկտոր, պրոֆեսոր

**ՔԱՐՕՅԱՆ ՀԱՐՄԻՅՈՒՆ,
ՔԱՐՕՅԱՆ ՆԱՆԱ**

MORE QUESTIONS OF EFFECTIVE ACTIVITY OF LOGISTIC SYSTEMS

Key words: *supply-production-distribution systems, logistics system, operation and material flow management, logistics units, information logistics, distribution logistics, market situation, logistics system, direct connections, resource management.*

The article notes the need for the integration of production-supply-distribution systems and the role and importance of logistics approach to solving that problem. The effective functioning of the priorities identified are: consumer goods manufacturers and supplies to the places associated with the management operations, coordination of supply and demand, marketing researches, the transfer of information between the logistics chain rings and coordination of information flow, the organization of uninterrupted supply of appropriate vehicles, stockholding costs reduction ect.

ՄԱՐՏԻՐՕՍ ՔԵՏՐՕՏՅԱՆ

Доктор экономических наук, профессор, АГЭУ

ПУТИ ВЫРАВНИВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ ДИСПРОПОРЦИЙ В ОПЛАТЕ ТРУДА В РА

Ключевые слова: *региональные диспропорции, оплата труда, уровень бедности, заработная плата, районные коэффициенты*

Анализ уровня бедности по административно-территориальному делению РА и г. Еревану за последнее пятилетие показал, что он более высок в марзах, что является следствием более низкой реальной заработной платы. Это привело к деформации распределения производительных сил РА.

Для решения указанных проблем предлагается ввести в республике для бюджетных организаций районные коэффициенты совместно с коэффициентом за работу в высокогорных местностях. Практическое применение предлагаемых мер позволит предотвратить негативный процесс урбанизации в Армении.

Проблемы рационального распределения производительных сил всегда находятся в центре внимания правительств любых стран. Рыночные механизмы не всегда своевременно реагируют на эти процессы, порой имеющие стратегическое значение для развития страны в целом. С этих позиций трудно переоценить роль государственного регулирования, поскольку рациональное распределение производительных сил, наряду с

проблемами экономического характера, решает также вопросы обеспечения обороноспособности страны.

За годы рыночных преобразований эта проблема, существующая в Армении и в период административно-командной системы управления экономикой, еще более обострилась, приведя к деформации территориального развития экономики республики.

Так, на 1 января 2016 г. в столице Республики Армения - г. Ереване проживало 35.8% постоянного населения республики, производилось 42.1% промышленной продукции, приходилось 53.9% объема строительства, 82.6% объема розничной торговли и 85.5% объема услуг в целом по стране¹. Столь высокий уровень урбанизации вызван целым рядом причин. В первую очередь это связано с различным уровнем жизни населения, что, в основном, является следствием диспропорций в оплате труда работников, работающих в различных районах республики.

Как видно из данных таблицы 1. в 2010 г. во всех марзах РА уровень бедности значительно превышал её уровень в г. Ереване. Исключение составляли лишь два марза: Сюникский и Тавушский, где уровень бедности был незначительно ниже уровня столицы республики. Причём в первом случае это объясняется преобладанием в экономике марза горнодобывающей промышленности, где традиционно высок уровень заработной платы.

Таблица 1

Уровни бедности по административно-территориальному делению РА и в г. Ереван в 2010 г. и 2015 г., в %².

	Уровень бедности в		Удельный вес экономически активного сельского населения в 2015г.
	2010 г.	2015 г.	
Республика Армения, в том числе:	35.8	29.8	58.2
г. Ереван	27.1	25.0	-
Арагацотн	28.9	16.1	80.2
Арагат	42.4	27.3	76.0
Армавир	33.0	29.6	77.8
Гегаркуник	43.6	32.1	65.3
Лори	45.9	36.2	48.0
Котайк	46.8	35.9	47.5
Ширак	48.3	45.3	53.2
Сюник	26.8	24.5	38.3
Вайоц дзор	37.1	16.9	64.2
Тавуш	26.1	35.3	59.1

¹ Статистический ежегодник Армении 2016. Ер., НССРА, с. 10. Հայաստանի Հանրապետության մարզերը և Երևան քաղաքը թվերով 2010-2014: Վիճակագրական ժողովածու, ՀՀ ԱՎԾ, Եր., 2015, էջ 233:

² Составлена и рассчитана на основе: Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը: Վիճակագրական-վերլուծական զեկույց, ՀՀ ԱՎԾ և Համաշխարհային բանկ, Եր., 2016, էջ 222: Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը: Վիճակագրական-վերլուծական զեկույց, ՀՀ ԱՎԾ և Համաշխարհային բանկ, Եր., 2011, էջ 219: Աշխատանքի շուկան Հայաստանի Հանրապետությունում: Վիճակագրական ժողովածու, Եր., ՀՀ ԱՎԾ, 2016, էջ 22:

Эта диспропорция сохранилась и в 2015 г.: Тавушский марз уступил своё место марзу Вайоц дзор и сравнительно низкий уровень бедности был достигнут в Арагацотнском марзе с очень высоким удельным весом сельского населения. Как видим, диспропорция между уровнями жизни населения г. Еревана и марзов не только не ослабляется, но и углубляется. Более того, эта диспропорция начинает, носить устойчивый, стабильный характер. Для выяснения причин указанной порочной тенденции проанализируем динамику среднемесячной реальной заработной платы в г. Ереване и в марзах РА, поскольку основным источником денежных доходов населения республики является оплата по труду.

Как видно из данных таблицы 2. цены на потребительские товары в 2010 г. во всех марзах РА кроме Армавирского росли более ускоренными темпами, чем в г. Ереване, а в 2015 г. - уже во всех марзах. Что касается среднемесячной номинальной заработной платы, то в марзах она существенно уступает заработной плате в г. Ереване.

Таблица 2

Динамика среднемесячной номинальной заработной платы и индекса потребительских цен в марзах РА и в г. Ереване в 2010 и в 2015 гг.¹

Марзы	Среднемесячная номинальная заработная плата в марзах по сравнению с г. Ереваном, %		ИПЦ по сравнению с предыдущим годом, %	
	2010г.	2015г.	2010г.	2015г.
г. Ереван	100.0	100.0	107.8	102.4
1. Арагацотн	64.1	66.2	111.7	103.1
2. Арарат	71.6	75.3	109.3	103.5
3. Армавир	83.2	81.0	106.9	104.2
4. Гекаркуник	73.8	75.8	107.8	104.3
5. Лори	69.4	78.0	109.2	103.7
6. Котайк	83.1	81.1	107.9	103.9
7. Ширак	67.9	69.0	109.5	103.5
8. Сюник	105.9	109.8	109.5	103.5
9. Вайоц дзор	66.3	71.0	108.3	103.6
10. Тавуш	65.2	71.2	108.8	105.8

Так, в 2010 г. среднемесячная номинальная заработная плата в марзах (кроме Сюникского по уже отмеченным причинам) составляла от 64.1% до 83.2% среднемесячной заработной платы в столице республики. В 2015 г. среднемесячная номинальная заработная плата в марзах составила от 66.2% до 81.1% её уровня в г. Ереване.

Следовательно, указанные отрицательные диспропорции носят стабильный характер, что служит благодатной почвой для сохранения и углубления диспропорций в уровне жизни населения республики и деформации распределения производительных сил.

¹ Составлена и рассчитана на основе: Հայաստանի Հանրապետության մարզերը և երևան քաղաքը թվերով 2010-2014: Վիճակագրական ժողովածու, ՀՀԱՎԾ, Եր., 2015, էջ 67: Աշխատանքի շուկան Հայաստանի Հանրապետությունում: Վիճակագրական ժողովածու, ՀՀԱՎԾ, Եր., 2012, էջ 166: Աշխատանքի շուկան Հայաստանի Հանրապետությունում: Վիճակագրական ժողովածու, ՀՀԱՎԾ, Եր., 2016, էջ 190:

В период административно-командной системы управления экономикой эта проблема довольно удачно решалась с помощью межрайонного регулирования заработной платы по стране в целом, в том числе и в Армении. В результате этого, с одной стороны, выравнивались условия воспроизводства рабочей силы в различных регионах, а с другой – создавалась материальная заинтересованность для привлечения кадров в отдаленные районы. Такой механизм дифференциации в оплате труда, наряду с имеющимися недостатками, тем не менее позволил в свое время решить многие проблемы развития отдаленных районов республики. Однако, после приобретения независимости, в Армении межрайонное регулирование было предано забвению, в результате чего в немалой степени произошла, как указывалось, деформация региональной экономики республики. Это обстоятельство сказалось, как показал вышеприведенный анализ, и на уровне жизни населения, проживающего в регионах.

В период административно-командной системы управления экономикой в Армении применялись коэффициенты за работу в высокогорной местности с 1.15 - 1.4 при работе на высоте от 1500 м до 3000 м над уровнем моря. Географическая характеристика РА такова, что ее территория колеблется с 375 м до 4090 м над уровнем моря. Более того, при средней температуре в январе месяце минус 5-6⁰С, в отдельных районах она достигает минус 40⁰С.

Учитывая вышесказанное, представляется вполне правомерным применять в Армении дифференциацию тарифных ставок и должностных окладов за работу в суровых природно-климатических и в высокогорных условиях, а также в отдаленных от центральных районов республики местностях, включая и приграничные районы.

При работе в суровых природно-климатических и в высокогорных условиях требуется больше материальных затрат на воспроизводство рабочей силы, чем при работе в благоприятных условиях.

С другой стороны, цены на товары широкого потребления в отдаленных от экономически развитых районов местностях в связи с дополнительными транспортными расходами, как показал проведенный анализ, выше.

В связи с этим возникает необходимость применения в Армении районных коэффициентов совместно со специальным коэффициентом за работу в высокогорных местностях. В этом отношении правительством РА проводится политика лишь предоставления приграничным населенным пунктам некоторых льгот (освобождение от оплаты земельного налога, за пользование водой и т.д), которые носят субъективный и разовый характер.

Представляется, что предлагаемый механизм районирования территорий РА позволит стабилизировать процесс стихийной миграции населения. Для этого правительству республики необходимо предлагаемый механизм ввести в обязательном порядке для бюджетных организаций, что, благодаря повышению минимальной заработной платы в этих районах, повлияет на рост заработной платы и в негосударственном секторе экономики.

Таким образом, практическое применение предлагаемых элементов государственного регулирования позволит предотвратить негативный процесс урбанизации и обеспечить стабильный экономический рост в Армении.

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԱՆՀԱՄԱՄԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՀԱՐԹԵՑՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ

Հիմնաբառեր. փարածաշրջանային անհամամասնություններ, աշխատանքի վարձավրություն, աղքատության մակարդակ, աշխատավարձ, շրջանային գործակից

Աղքատության մակարդակի վերլուծությունը վերջին հինգ տարիների կտրվածքով, ըստ ՀՀ վարչատարածքային բաժանման և երևան քաղաքի, ցույց տվեց, որ այն առավել բարձր է մարզերում, ինչը ավելի ցածր իրական աշխատավարձի հետևանք է: Դա հանգեցրել է ՀՀ արտադրողական ուժերի բաշխման աղճատման:

Նշյալ հիմնախնդիրների լուծման նպատակով առաջարկվում է հանրապետության բյուջե-տարային կազմակերպությունների համար կիրառել շրջանային գործակիցներ՝ բարձրադիր գոտիներում աշխատանքի համար գործակցի հետ միասին: Առաջարկվող միջոցառումների գործնականում կիրառումը հնարավորություն կտա կանխելու ուրբանիզացիայի բացասական գործընթացը Հայաստանում:

MARTIROS PETROSYAN

WAYS OF EQUALIZATION OF REGIONAL DISPOSITIONS IN WAGES IN ARMENIA

Key words: regional disproportion, labor remuneration, poverty level, salary, regional coefficient

An analysis of the level of poverty in the administrative-territorial subjects of the Republic of Armenia and Yerevan over the past five years revealed that poverty is much higher in marzes, which is a consequence of lower real wages there. This led to a deformation of the distribution of the productive forces of the Republic of Armenia.

To solve these problems, it is proposed to use the district coefficients for budget organizations together with the coefficient for work in high-altitude areas. The practical application of the proposed district coefficients will prevent a negative process of urbanization in Armenia.